

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

СВІТОГЛЯД – ФІЛОСОФІЯ – РЕЛІГІЯ

Збірник наукових праць

Заснований у 2011 р.

Випуск 7

За заг. редакцією д-ра філос. наук, проф. І. П. Мозгового

СУМИ
ДВНЗ “УАБС НБУ”
2014

13. Чередниченко О. І. Теоретичні основи удосконалення практики перекладу та двомовної лексикографії / О. Чередниченко // Теория и практика перевода. – К. : Высшая школа, 1987. – Вып. 14. – С. 3–13.
14. Яусс Г. Р. Естетичний досвід та літературна герменевтика / Г. Яусс // Слово. Знак. Дискурс : антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 1996. – С. 278–307.
15. Naydan Michael. Translating the Nearly Untranslatable : Yuri Andrukhovych's Novel Perversion in English / М. Naydan // Записки "Перекладацької майстерні". – Том 3. – Львів : Центр гуманітарних досліджень ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – Р. 242–325.

Отримано 01.10.2014

Summary

Andreyko Larisa. Literary translation in postmodern context.

The author investigates how postmodern philosophy influences translation strategies. The article covers the problem of interpreting postmodern texts and perspectives connected with growing translator's freedom.

Keywords: *postmodernism, translation, interpretation, intertextuality, text.*

УДК 1(091)

Ольга БОЙКО

УКРАЇНА МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ: КОМУНІКАТИВНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ

У статті розглядаються основи детермінаційного розвитку цивілізації. Показана роль духовних основ української ментальності у формуванні планетарної цивілізації.

Ключові слова: *культура, цивілізація, ціннісна система, менталітет, національна ідея, історична пам'ять.*

Постановка проблеми. Глобалізаційні тенденції сучасності несуть у собі відкриті й приховані виклики людству. Якою буде людина й культура в майбутньому, як зміниться духовна ситуація на планеті, які чинники впливатимуть на хід цивілізаційного процесу – усі ці питання є принциповими для розуміння шансів та небезпек, що криють у собі нові соціокультурні перспективи. Всі ці проблеми безпосередньо стосуються і України.

В умовах відродження української державності, національних традицій, розвитку українознавства безпосередньо має потужну силу "інформаційний вибух", який впливає на інтерпретування української історії та цивілізації. Якщо проблема ціннісної детермінації цивілізаційного розвитку взагалі є фундаментальною темою філософського дискурсу, то сьогодні особливо гостро постає питання щодо цивілізаційних координат України.

Аналіз актуальних досліджень. Філософські рефлексії цивілізаційного процесу, що ґрунтуються на антропологічних засадах, достатньо широко представлені у західній та вітчизняній філософській думці.

Певні ознаки формаційного, цивілізаційного чи культурологічного підходів у аксіологічному їх контексті становлять основу інтерпретування української історії. Дві генеральні течії – народницька й державницько-елітарна, фіксуючись у наукових, документальних, публіцистичних та інших виданнях, так чи інакше, визначають значимість минулого Батьківщини. Різні, навіть суперечливі позиції цих концепцій стосовно вищезгаданої взаємодії, зумовили неприйняття “народниками” й “державниками” взаємних позицій. Як відзначає М. Шлемкевич, “...виявом ворожнечі й боротьби... ідей між собою є українська історіософія. Вона намагається розуміти нашу історію з погляду однієї ідеї, протиставляючи її іншим” [9, с. 78]. Так, “народницька” школа визначала пріоритет у житті українців колективних форм діяльності – від громади до соціалістичного народовладдя. Представники цього напрямку Б. Антонович, Т. Рильський, П. Свенцицький, М. Костомаров, М. Лазаревський, Б. Познанський, К. Михальський, В. Білозерський, Т. Шевченко, Б. Грінченко, О. Кониський, М. Грушевський, Д. Яворницький, М. Драгоманов та І. Франко, наголошуючи на верховенстві суспільного, громадського начала в українській історії, вважали народ основним рушієм історії.

Своє кредо з приводу цього питання висловив М. С. Грушевський: “народ, маса, ... єсть і повинний бути альфою і омегою історичної розвідки. Він – із своїми ідеалами й змаганнями, зі своєю боротьбою, успіхами і помилками – єсть єдиний герой історії” [2, с. 145]. Історичні особистості уявлялися “народникам” “продуктами” історичної епохи, народного волевиявлення. Тому державницькі змагання в Україні “народники” відносили на рахунок волевиявлення народу в цілому, визначаючи його пріоритет у суспільному прогресі. На думку І. Я. Франка, “...царі, князі й попи уступають ... перестають бути двигунами історії, – на їх місце стає сам люд, його економічні відносини, його праця і розвиток” [8, с. 78].

Представники “державницько-елітарного” напрямку, такі як: С. Томашівський, В. Липинський, Д. Донцов, С. Дністрянський, С. Рудницький, О. Бочковський та інші вважали “рушійним мотором історичного процесу” еліту, віддаючи пріоритет у націотворенні особистостям, різко протиставляючи роль еліти у державотворенні, діяльності широких народних мас. Визнаючи культурно-ментальний чинник у розвитку історії вирішальним, історики цієї школи значну частку досліджень

присвятили висвітленню життя видатних особистостей, що дає змогу віднести їхні оцінки до цивілізаційної, культурологічної парадигми, де діяльність індивідуальності (індивідууму, особистості) превалує над стихією маси. Надаючи перевагу етнічно-ментальному чиннику над економічним у соціальному поступі, представники “державництва” відносили розвиток українського соціуму на рахунок діяльності особистостей – організаторів нації, що різко протистояло баченню нації “народниками”.

Отже, метою статті є, з огляду на два основні напрямки в історіософії щодо української історії, розгляд основ аксіологічної стратегії цивілізаційного розвитку, зокрема ціннісні основи історичного розвитку українців та роль української ментальності у формуванні планетарної цивілізації.

Виклад основного матеріалу. Зміна цінностей та опора на існуючі цінності, які постійно підтримуються та оновлюються – такий глибинний механізм цивілізаційного розвитку. При цьому важливо усвідомлювати, що цивілізація є втіленням загальної ціннісної свідомості. А, враховуючи це, виокремлюють традиційні (космогенні) та індустріальні (техногенні) цивілізації. Але, ні одна з вище названих цивілізаційних моделей (ні західна, ні східна) сама по собі не може стати провідним стрижнем духу нової глобальної цивілізації. Кожна з них містить такі елементи культури, які є несприятливими для стійкого цивілізаційного розвитку. Це егоїзм людського роду по відношенню до природи, який характерний для західної цивілізації, це пригнічення особистісного начала у східній культурі. Тому дуже важливо виявити у співвідношенні суперечностей і тотожностей, у межах індивідуального і колективного, взятих у контексті даної культури, ту основу, яка, з одного боку, визначає особистісну свободу, суспільний рух, а з іншого – обмежує особистісний, соціально-груповий егоїзм тощо.

Саме на рівні такої взаємодії і розгортається оцінювання історії у межах формаційної та цивілізаційної, культурологічної парадигм. Ті інтерпретації історії, що виходять з формаційної парадигми, так чи інакше, абсолютизують колективний (насамперед у марксизмі) початок у суспільній діяльності. Відповідно цій концепції особистість цілком залежить від соціуму. Причому навіть визнання особистості ні яким чином не підкреслює її індивідуальну значущість. У будь-якому разі особистість є продуктом соціалізації і її індивідуальне волевиявлення завжди вступає у суперечність з суспільним.

І навпаки, концепції, що виходять з пріоритету особистісного, тобто ліберальні (навіть у крайніх формах, зокрема, у Ніцше), головну

увагу приділяють індивідуальному, яке розгортається на тлі розвитку ментальності, цивілізації, певної культури. Причому витoki такої індивідуальності у цивілізаційному і культурологічному підходах знаходяться не в детерміністичному (зокрема, економічному, як у формаційній парадигмі), а у нелінійному співвідношенні самотутніх, самоорганізаційних виявів історичного існування людей. Тому, за висновком І. В. Бойченка, "...цивілізаційний підхід, на відміну від формаційного, постає не універсалістським, таким, що генералізує (розчинюючи особистість у системі суспільних, лінійних відносин), а таким що індивідуалізує... Історичний процес є спільнотою таких індивідів" [1, с. 7].

Визнання вирішального значення взаємодії індивідуального й колективного (соціального), для ущільнення загалу історичної інформації, дає змогу, по суті, змістовно оцінити історичний процес у національних, ментальних, цивілізаційних його вимірах. З'ясування конкретної взаємодії індивідуального й колективного у певній історичній ситуації і пояснює аксіологічний сенс історичної події, знання якої і є визначальним у формуванні історичної свідомості особистості і суспільства.

Вирішуючи питання щодо місця України в сучасному світі, дуже важливо звернути увагу на ціннісно-сміслові принципи, які складають "ядро" цивілізації, її глибинну структуру. Зазначимо, що обираючи певний цивілізаційний вектор, країна повинна мати і відповідну ціннісно-сміслову структуру, тому досить показовим є дослідження ціннісно-сміслових структур української ментальності. Так, наприклад, вивчення культурно-історичних традицій українців показують, що при формуванні суспільної свідомості першими та важливими ідеями є такі: ідея суспільної, національної злагоди; співробітництва народів і держав; сумлінної праці; соборності, духовності. Ідея національної злагоди яскраво відтворена в поезіях Т. Шевченка і Л. Українки, творах І. Франка і В. Стефаника, О. Гончара, Д. Павличка, І. Драча і багатьох інших видатних майстрів слова.

Внутрішня злагода народу органічно поєднується з його зовнішньою злагодою – історично глибоким і незаперечним настроєм на співдружне існування з іншими народами і державами. Чеснота рівноправного міжнародного співробітництва одвічно притаманна українському етносу. Українці ніколи і нікого не завойовували, не підкоряли собі ні країн ні народів. Співдружність з сусідніми народами є однією з найхарактерніших рис українського національного духу. Родюча земля, квітуча природа, сприятливий клімат та інші чинники сформували в українського народу внутрішню настанову на досягнення добробуту на своїй рідній землі, а не за її межами. Чеснота вільної праці – одна з

головних в українській ідеї. Отже, про Україну можна говорити, і потрібно, як про історичну одиницю, яка має і свій національний характер, який тотожний з своєрідним способом життя, комплексом культурних цінностей, правилами поведінки та системою інституцій, які притаманні народові.

Національний характер, як відомо, формується історично протягом довгого часу, а тому можна визначити ті фактори, які цьому сприяли. Суттєвим контекстом розгортання українського характеру є специфіка геополітичної ситуації. Вона виступає також вирішальним чинником при формуванні найглибших суперечностей національного характеру. Ця специфіка полягала у віковичному знаходженні та існуванні на межі ворожого степу, що несло з собою постійну тривогу, неспокій, загрозу життю. А це все, в свою чергу, вигартовувало здатність до перенесення значних труднощів і тривалих бід. І, як результат, ось ці особливості історії українців зумовили специфічний і історично зумовлений неспокій української душі.

Крім цього, під тиском постійного впливу з боку Західної Європи та з боку Росії, (“серединне” положення України), формувалося культуроморфологічне підґрунтя української ментальності, що відбилося в толерантності українського характеру, терпимості як в культурній, так і в релігійній сфері, в тому числі і на особистих переконаннях та системі цінностей. Віковична етнічна різноманітність населення України є, можливо, одним із найважливіших чинників появи унікальної, своєрідної духовної єдності українського народу та його неповторного світосприйняття.

Водночас периферійність України щодо культурної Європи, чи навпаки, близьке сусідство з нею, обумовила специфіку засвоєння ідей європейського духу. Вони або відхилялися, як щось чуже, непотрібне, або засвоювалися, трансформувалися. Така селекція здійснювалась під контролем ментальності. Так, західний персоналізм та активізм із настанови експансії людини у зовнішній світ, трансформуються в активізацію емоційного світосприйняття та інтенсифікацію внутрішнього життя українців.

Українська національна ідея, яка є складовою частиною культури, знаходить теоретичне обґрунтування в ідеології національного відродження, і при цьому має загальнолюдський характер. Вона органічно входить у світовий духовний контекст, збагачує культуру новими барвами, спонукає людей до творчості. Яскраве визначення культури у нашому контексті надав О. Шпенглер. Він писав, що культура завжди постає як сукупність чуттєво-сталого виразу душі в жестах, у праці,

як тіло, що смертне, підвладне законові й переходові, числу й казуальності; культура як історичне явище, як сукупність великих символів життя, відчуття й розуміння; такою є мова культури й саме нею душа може повідати, як вона страждає [10, с. 344].

Виняткове значення для розуміння морфології української культури має ідея прасимволу. Наша культура – це культура збіжжя. Її прасимвол сам по собі ніколи не постає у чистому вигляді, проте завжди виявляється в усіх елементах цієї культури, що забезпечує найвищу єдність усєї динамічної багатоманітності. Він пульсує у відчутті кожної людини, спільноти, в усі часи і епохи та диктує їм стиль усєї сукупності життєвих виявів. Культура збіжжя – це симбіоз людини та природи, осіле життя, символ давності території, генетичного зв'язку з Месопотамією, звідки, за даними академіка М. Вавилова, походить пшениця. Це історія торгівельних шляхів (шлях з Варяг у Греки), що зумовили політичну й культурну історію українського світу.

Своєрідністю української культури є також те, що вона знаходиться “між Сходом і Заходом”. Відповідь на питання, де Україні слід шукати сьогодні свій шлях до Європи, повинна пролягати через усвідомлення Європи як складної системи взаємодіючих культурних регіонів й визначення відношення до них нашої української культури. Чи не найпоширенішою нині вихідною позицією для пошуку відповіді на таке питання є погляд на Україну вперше сформульований у 1923 р. В. Липинським, згідно з яким суттю України, її душею, символом і ознакою її національної індивідуальності і гідності є синтез Заходу і Сходу й “завданням України є жива синтеза їх обох” [4, с. 58].

Справа в тому, що “межовий” характер української культури забезпечує неспівпадання культурно-цивілізаційних та етнічних відмінностей. Коли йдеться про зустріч, зіткнення на полі української культури, то мається на увазі строкатість, багатоманітність різних етносів, що об'єднані в єдиній державі. А коли йдеться про ознаку “двоїстості”, а вірніше сказати поліморфізму, то мається на увазі характерні риси українського етносу, його культура як певна єдність.

Підстави для такого поліморфізму створювалися ще в ту давню пору, коли впродовж першого тисячоліття народ майбутньої Руси-України гуртувався в строкатому етнічному казані, де химерно сполучались в єдине плетиво слов'янський, болгарський, балтський, готсько-скандинавський, тюркський та іранський культурні ферменти. Завдяки цьому в подальшому зустріч на терені культури України різноманітних цивілізацій не лише не порушувала, а й творила неповторність єдності власне української культури. Україна стихійно синтезувала на власній

території культури, які в той чи інший шлях потрапляли на її територію. Це контрастне неспівпадання цивілізаційних орбіт, що впритул підступали до українського етнічного простору, сприяло, як не парадоксально, збереженню української національної єдності. На кожне з сусідніх віянь знаходилося протиставлення, яке не дозволяло неорганічним елементам культури абсолютизуватися в тому чи іншому регіоні, відділяючи цей фрагмент етносу від суцільного масиву.

Етос і естетичне чуття українського народу вкорінені в духовних традиціях східного християнства. Але оскільки країна щодо соціальної і політичної структури одночасно була частиною європейського світу, постільки українці прагнули до синтезу між Сходом і Заходом. У релігійній сфері це зробило Україну класичною країною унійної традиції. Але ця тенденція була притаманна всім українцям, а не тільки католикам східного обряду. Вона сильно позначилася серед більшості українського народу, що дотримувалися православ'я, а також серед українців-протестантів. За приклад може служити Київська Академія, розбудована митрополитом Петром Могилою. Вона стала головним інтелектуальним центром цілого греко-православного світу та у своїй організації й програмі навчання йшла за прикладом західних університетів. Ця тенденція знайшла своє вираження в мистецтві, в стилі українського (козацького) бароко, який в оригінальний спосіб сполучав візантійські й західні традиції.

Отже, Україна, розташована між світами грецько-візантійської й західної культур, а тому є рівноправним суб'єктом співіснування. І при цьому вона намагалася на протязі своєї історії поєднати ці дві традиції в живу синтезу. Це було велике завдання, і тому не можна категорично заперечувати, що Україна не змогла з повнотою це використати. Україна неквапливо наближалася до цієї синтези і в великі епохи своєї історії, наприклад, за часів Київської Русі і за часів козаччини XVII століття. Проте, хоч ці епохи були багаті на потенційні можливості та часткові досягнення, але в обох випадках остаточна синтеза зазнавала невдачі і Україна неодмінно підпадала під тягар надмірного зовнішнього тиску, а також страждала від руйнівних внутрішніх сил. У цьому сенсі можна сказати, що велике завдання, яке покликане творити історія українського народу, залишається досі не виконаним і належить майбутньому.

Національне відродження України включає в себе відтворення й осмислення історичної пам'яті народу, що стає можливим лише шляхом вироблення принципово нових концептуальних підходів до висвітлення інтелектуальної історії України. Останнє актуальне і для вітчизняної

історико-філософської науки, зважаючи на нагальну потребу пошуку нових загальнотеоретичних та методологічних парадигм. Такі підходи потрібні для осмислення історико-філософського процесу в Україні XIX – початку XX століть, які б дозволили з'ясувати закономірність розвитку та специфічні особливості української культури в означений період. Досить важливим є знайти інтегруючі елементи духовних процесів, що визначали б пріоритети суспільної думки, а значить і напрямки теоретичних пошуків.

Також, на наш погляд, в орбіту історико-філософського дослідження слід включити поняття “національна ідея”. Взагалі, будь-яка національна ідея постає і осмислюється в контексті різних культур, світоглядних установок, спирається на різні культурно-історичні традиції. Адже будь-яка “ідея відкривається у плоті і крові, в життєвій взаємодії з тим середовищем, в якому виховується людський дух до її усвідомлення” (П. Юркевич). Перша спроба теоретично сформулювати і філософськи осмислити українську ідею з'явилася в документах Кирило-Мефодіївського товариства. Утвердження ідеалу свободи і рівності слов'янських народів – ось у чому вбачали кирило-мефодіївці місію України. Її покликання в майбутньому – не мати жодних переваг перед іншими, а бути рівноправною Річчю Посполитою в союзі зі слов'янськими народами. Отже, утвердження ідеалу свободи й рівності – перша складова української ідеї.

Наступна ознака української ідеї задекларована й обґрунтована кирило-мефодіївцями, – її історичність, а не есхатологічність. Для братчиків було очевидним, що українська самосвідомість наскрізь історична. Українська нація завжди жила своєю історією. Сучасне без минулого для будь-якого українця позбавлено сенсу, тому що останнє (через звичаї, історичну пам'ять) реально присутнє в сьогоденні, “визначає” його справжню вартість на конкретному етапі розвитку національної свідомості. Саме на традиціях ґрунтується та внутрішня сила духу народу, яку кирило-мефодіївці схильні були перетворювати на засадничий принцип власної філософії історії, вважаючи, що в історика на першому плані має бути діяльна сила людської душі, а не результати її діяльності. Звідси теза Костомарова про необхідність вивчення життя людей, їхніх звичаїв та психіки (а не державних атрибутів) як про головну мету історичної науки. Для кирило-мефодіївців українська ідея – це утвердження того світобачення, світосприйняття, світовідчуття, які виробив у собі український народ упродовж власної історії і якими визначається спосіб його буття.

На сьогодні, можна зазначити, докорінно змінюються погляди на національну культуру взагалі і українську зокрема. Останню тлумачать

вже як самостійну частину загальнолюдської, а не просто як придаток російської. Самостійна і самодостатня частина світової культури – такий погляд на українську культуру докорінно відрізняв думку свідомого українства від усіх тих, хто вписував її в “загальноросійську”. Національна ідея визріває і виникає тоді, коли нація, як суб’єкт, у своєму духовному та культурному розвитку досягає рівня самоусвідомлення, самовизначеності своєї унікальної окремоті серед інших націй і народів світу, духовного самозабезпечення за умов рівноправного спілкування з ними. Вона визріває в доглибинних пластах народного духу, національної культури, отримує теоретичну й загальнокультурну визначеність зусиллями духовної еліти нації, знаходить своє практичне втілення через механізм освіти та виховання, засоби масового інформування та культури, систему пропаганди тощо.

Українську національну ідею, як і кожен іншу на нашу думку, не слід шукати на рівні політики, як це роблять імперські нації. Її треба шукати на рівні культури. Вона “розлита” в культурі й становить собою її життєдайну силу. Осмислюючи українську політичну парадигму на початку ХХІ сторіччя, доходимо до висновку, що національна ідея для кожної української людини – це власна культурна й політична парадигма. Це не лише всебічне усвідомлення своєї національної своєрідності, а й свідоме змагання в усіх ділянках життя, потреба й намагання виявити, організувати й розвинути свої власні національні сили в політиці, господарстві, науці, філософії, мистецтві тощо.

Концептуальні засади та принципи національно-державного розвитку українського суспільства мають базуватися на тих спільностях (духовних, соціальних, моральних), які б стимулювали сам процес оздоровлення суспільства через самоусвідомлення, через внутрішню самоідентифікацію з визначенням смислових орієнтирів, через мобілізацію життєдіяльної енергії народу та інтеграцію людей у здорове громадянське суспільство. Йдеться про підвищення, як писав Х. Ортега-і-Гассет, “життєвого тону нації, про пошуки й визначеність тих стимулів та зусиль, які б спонукали націю, народ до енергійного самоздійснення” [7, с. 14].

Те, що Х. Ортега-і-Гассет називає “енергійним самоздійсненням” нації, О. Ольжич іменував “хотінням бути”, духовною енергією, спрямованістю на героїчне самовираження індивіда та нації за умови, що людина відчуває в собі “присутність великої і чинної віри”. О. Ольжич наголошував, що ті народи, які “знаходяться сьогодні в стадії національної кристалізації або їх національний організм вказує потребу оновити”, не можуть обійтися без “твердого і героїчного ідеалу”, без “ідеї державного самоздійснення” [6, с. 243].

Ідею “державного самоздійснення” не можна знайти в суспільній свідомості, якщо не посилатися на процес національної самоідентифікації. Ми переживаємо драматичний період цивілізаційної дезорієнтації, а саме – пожинаємо плоди багаторічного примусового відторгнення від власної культури, від її норм і традицій, від загальнонаціональних базових цінностей. У своїх державотворчих пориваннях українське суспільство має розраховувати на національну ідею як на спосіб самоусвідомлення нації, на національний характер і дух свого народу, на сформовану і науково пояснену для сучасної генерації гармонійну концепцію духу нації, без якої, як зазначав Ш.-Л. Монтеск’є у праці “Про дух законів”, неможливо здійснювати успішне правління державою.

Отже, національна ідея, яка відбиває глибинний рівень колективної та індивідуальної свідомості, сукупність установок та нахилів індивіда, соціальної групи, народу, нації, надає можливість мислити, почувати та діяти співзвучним чином. Виявляючи себе як духовний склад народу, його менталітет, національна ідея формується залежно від традицій, культури, соціальних структур, усього середовища буття людини й водночас впливає на них, постає як “життєдайна свідомість”, як джерело культурно-історичної динаміки.

Далі, слід зазначити, що комунікативні можливості українського народу проявляються саме завдяки його духовності. Глибока людяність, милосердя, внутрішній настрій на волю та співдружність, як головні риси української національної ідеї, дають можливість спілкуватися з іншими народами, культурами та державами, сприяють формуванню загальнолюдських цінностей. Духовний потенціал нації – це передумова й головна рушійна сила соціально-економічного оздоровлення суспільства, тому саме на духовно-культурному та морально-етичному потенціалі українського народу слід формувати цілісну систему ціннісних орієнтацій нашого суспільства. Адже суспільна свідомість обов’язково орієнтується на певну систему ідей та поглядів, намагаючись прояснити суть нових реалій буття. Вона зацікавлена в певному комплексі цінностей, який гарантує стабільність і перспективу суспільного розвитку. Тому необхідно чітко визначити національно-державні інтереси та пріоритети, оскільки суспільна свідомість не може й не повинна бути нейтральною.

Проблеми моральних аспектів духу, розробка ідей “філософії серця”, символічного антропоцентризму та ідеалу внутрішньої гармонії людини і становить, з погляду Д. Чижевського, специфічну систему цінностей та традицій української духовності. Д. Чижевський доводить, що загальнолюдський дух та його категорії істини (правди), краси і добра мають специфічні маніфестації в конкретних культурах, що й

дозволяє стверджувати різні національні стилі виявлення філософської духовності народів. “Ми не можемо вважати, – пише він, – лише один художній стиль носієм прекрасного, а вважаємо, що в кожному розкриваються різні і в різноманітності своїй однаково важливі сторони краси, так само і щодо окремих “філософій”. І як збіднів би моральний світ, якби не було різних типів людей, що різними шляхами і в різних формах прагнуть до справедливості, як збідніло б мистецтво, коли б воно ставило різні національні та історично зумовлені стилі, так і з погляду філософії, якби не було різних історично-мінливих та національних “стилів” у ній” [3, с. 9–10].

Взагалі, для української духовності властиві такі архетипи, як концепція софійності світу (опозиція хаосу степу та розумної ойкумени чи то міста, чи то хутора як довкілля особисто обробленої землі) та апокатастасису (благодатного повернення людства до первозданної, правічної чистоти ще за земного життя), символіко-пантеїстичного сприйняття природи як дзеркала людської душі, антропоцентризму, етичної цінності особистості, філософій серця, образу Слова як духовної зброї та міфу тощо.

Проблема національної самоідентифікації є ключовою для українського суспільства, яке повинно вирости в духовно цілісний організм. Це проблема консолідуючого початку, об’єднавчої ідеї, яка б організувала систему ціннісних орієнтацій суспільства. Потрібно усвідомити, що розуміння суспільства як культурного організму, де ключовою, організуючою, мотивуючою й пояснюючою ідеєю є національна ідентичність. Тобто, члени певного суспільства мають спільне базове знання про певну схему належної взаємодії один з одним і з навколишнім середовищем. Взаємодія людей у суспільстві і, зрештою, цілісність суспільства можлива якраз саме тому, що кожна окрема людина ідентифікує себе як істоту, яка визнає певні смислові схеми, “рухається” в межах цих схем, взаємодіє з іншими.

Висновки. З’ясувавши існування дихотомного макромасштабного розподілу людства на два основних типа цивілізацій – Західну і Східну, можна чітко виокремити різниці між ними. Але, при цьому, слід підкреслити безперечні можливості взаєморозуміння, комунікативності, партнерства між цими світами, що є дуже важливим для майбутнього планетарної цивілізації. Отже, Захід і Схід – це два соціокультурні світи, які мають свої відмінні одне від одного самобутні, самостійні шляхи розвитку. Формування єдиної світової цивілізації можливе з урахуванням культурних особливостей, визнанням пріоритету загальнолюдських цінностей та інтересів.

Дослідження розвитку української державності в межах цивілізаційної, культурологічної парадигми через аналіз народницької та державницької течій, тлумачення історичного розвитку українського народу робить Україну історичною одиницею розвитку людства. На формування історичного характеру, цивілізаційного архетипу, менталітету українського народу вплинуло географічне розташування України “між Заходом і Сходом”, залишило відбиток на формуванні українського соціоетносу, спільноти, яка має всі ознаки етносу, передусім органіку, традиції, фольклор, офіційну мову, певну міфологію, певний спільний проект майбутнього.

Отже, українське суспільство в своєму подальшому розвитку, подальшій розбудові державності повинно спиратися на національну ідею, як на спосіб самоусвідомлення нації, на національний характер, на духовний потенціал нації.

Література

1. Бойченко І. Нелінійна соціальна філософія: цивілізація як монада історії // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – 1999. – С. 7–12.
2. Грушевський М. С. Вступний виклад з давньої історії Руси, виголошений у Львівському університеті. – 30.09.1894. // Записки Наукового товариства у Львові. Львів. – 1984. Т.4. – С. 140. – 150.
3. Кримський С. Дмитро Чижевський про національне визначення історико-філософського процесу в Україні // Філ. думка. – 1998. – № 3. – С. 103–110.
4. Липинський В. Релігія і церква в історії України. – К. : Либідь, 1993. – 98 с.
5. Лисяк-Рудницький І. Україна між Сходом і Заходом / Історія філософії України. Хрестоматія. – К. : Либідь, 1993. – С. 509–511.
6. Ольжич О. Незнаному воякові. – К. : Либідь, 1994. – 258 с.
7. Ортега -і-Гассет Х. Старая и новая политика // Полис. – 1992. – № 2. – С. 11–14.
8. Франко І. Мислі о еволюції в історії людськості // І. Франко. Зібрані твори. – Т. 45. Філософські праці. – К., 1986. – 574 с.
9. Шлемкевич М. Українська синтеза чи українська громадянська війна // Генеза. – Філософія. Історія. Політологія. – К., 1997. – 314 с.
10. Шпенглер О. Закат Европы. – Минск : Харвест; М. : АСТ, 2000. – 1 377 с.

Отримано 01.10.2014

Summary

Boyko Olga. Ukraine between East and West: communicative opportunities and limitations.

In the article backgrounds of determination development of civilization have been discovered. Attention has been paid to the opportunities of formational and civilizational approaches to the historical consideration. The role of spiritual backgrounds of Ukrainian mentality in the formation of planetary civilization has been shown. The analysis of value-notional principles, which compose civilization “kernel”, its internal structure has been done. It has been emphasized that Ukraine has communicative opportunities as for the choice of civilization direction.

Keywords: *culture, civilization, value system, mentality, national idea, historical memory.*